

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำกล่าวที่ว่าสื่อมวลชนเป็น"ฐานันดรที่ 4 ของสังคม"นั้น เป็นคำกล่าวที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทและความสำคัญของสื่อมวลชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันซึ่งเป็นยุคข้อมูลข่าวสารไร้พรมแดน สถาบันสื่อมวลชนได้เพิ่มบทบาทและเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างมาก โดยเฉพาะในสังคมที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย สื่อมวลชนมีสิทธิเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารอย่างเต็มที่ สื่อมวลชนจึงมีฐานะเปรียบเสมือนคนกลางในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองจากรัฐบาลสู่ประชาชน และเป็นผู้ประสานความเข้าใจอันดีในประเทศ ส่งผลให้สื่อมวลชนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของประชาชนเช่นสถานหลักในประเทศสถาบันหนึ่ง

ปัจจุบันสื่อมวลชนทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารและความคิดเห็นทางการเมืองมากมายหลากหลายจากรัฐบาลไปยังประชาชน จากกลุ่มถึงกลุ่ม จากกลุ่มถึงปัจเจกบุคคล และจากประชาชนไปยังรัฐบาลหรือผู้ปกครอง ข่าวสารและความคิดเห็นทางการเมืองเหล่านี้มีผลกระทบต่อความรู้ ทัศนคติ หรือพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ตลอดจนสามารถเก็บและเรียกใช้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ การค่อย ๆ ลดความสำคัญของสถาบันดั้งเดิมในสังคม เช่น ครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น ศาสนา ทำให้สื่อมวลชนมีบทบาทต่อความรู้ ความคิดเห็น พฤติกรรม หรืออีกนัยหนึ่งการกล่อมเกลາทางการเมืองของประชาชนมากขึ้น (เสถียร เทยประทับ, 2540:208)

หนังสือพิมพ์มีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข่าวสารทางการเมืองแก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของการให้ข่าวสาร บทความ บทวิเคราะห์ หรือบทวิจารณ์ หนังสือพิมพ์มีหน้าที่ในการรายงานให้ประชาชนได้ทราบความเป็นไปหรือการทำงานของรัฐบาลในหลาย ๆ ด้าน นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญให้กับบุคคลในวงราชการ ตั้งแต่ระดับผู้นำจนถึงระดับรองลงมาให้ทราบความเคลื่อนไหวทางการเมือง และการปฏิบัติงานในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล (ดร.ณิ หิรัญรักษ์, 2530:167)

ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองของหนังสือพิมพ์นั้น นอกจากการรายงานข้อมูลข่าวสารประจำวันอย่างตรงไปตรงมาแล้ว (Routine Reporting) หนังสือพิมพ์ยังให้ความสำคัญกับการรายงานเหตุการณ์ ซึ่งเป็นประเด็นปกปิดซ่อนเร้น โดยการแสวงหา สืบเสาะ ขุดคุ้ย ข้อเท็จจริงออกมาตีแผ่ให้ประชาชนรับทราบ ซึ่งมีชื่อเรียกว่าการสื่อข่าวแบบสืบสวนสอบสวน (Investigative Reporting) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าข่าวเจาะพิเศษ (Enterprise Stories)

จากการทำการวิจัย ข่าวที่ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลพูลิตเซอร์ และเป็นข่าวที่ได้รับรางวัลชนะเลิศระหว่างปี ค.ศ.1985-1989 นั้นพบว่าเป็นข่าวประเภทที่เรียกว่าข่าวเจาะพิเศษ ซึ่งมีกระบวนการสื่อข่าวแบบสืบสวน ทั้งนี้แฮนเซน (Hansen) ผู้ทำการวิจัยในหัวข้อดังกล่าว ได้นำแนวคิด “ความมั่งคั่งของข่าวสาร” (Information Richness) มาวิเคราะห์กับข่าวรางวัลพูลิตเซอร์ โดยพิจารณาจากความมั่งคั่งของข่าวสารใน 2 มิติ คือ ความหลากหลาย (Diversity) กับคุณภาพ (Quality) ของแหล่งข่าวและช่องข่าวสาร (พีระ จิโรโสภณ ,2538:2)

จากการพิจารณาข่าวที่ได้รับรางวัลดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า แหล่งข่าว (News Sources) ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารนั้น มีความสำคัญต่อคุณภาพของข่าวอย่างมาก ทั้งนี้พิชิตส์ ชาวลาธาวิช (2540:89,54) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งข่าวนับเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จหรือล้มเหลวของข่าว ซึ่งก็คือความแม่นยำถูกต้องในข้อมูลข่าวสาร แหล่งข่าวคือบ่อเกิดหรือที่มาของข่าวสารทุกชนิดไม่ว่าข่าวนั้นจะเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือความผิดปกติหรือพฤติกรรมทางสังคม ที่มีทั้งเรื่องดีเรื่องร้าย ๆ ที่มีผลกระทบต่อส่วนร่วมหรือไม่ก็ได้ แหล่งข่าวจึงเป็นรากเหง้าของข่าวทั้งหมด และแหล่งข่าวยังเป็นตัวกำหนดทิศทางการข่าวในทิศทางต่างกัน

ด้านสิรินทิพย์ ชันสุวรรณ (2539:57-58) กล่าวไว้ว่า แหล่งข่าวนั้นเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการสื่อข่าวอย่างมาก แหล่งข่าวคือที่มาของข่าว เปรียบเสมือนกระแสน้ำที่ต้องมีต้นน้ำ แหล่งข่าวยังช่วยให้ผู้อ่านที่กำลังอ่านข่าวอยู่นั้น สามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่อ่านได้ โดยดูจากแหล่งข่าวที่ปรากฏ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีความขัดแย้งระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลสองฝ่าย แหล่งข่าวจะทำให้ผู้อ่านสามารถแยกแยะ และตัดสินใจได้ว่าความคิดเห็นที่แสดงออกมาของฝ่ายใด เป็นความคิดเห็นที่ผู้อ่านควรรับฟัง นอกจากนี้แหล่งข่าวยังเป็นปัจจัยที่ช่วยชี้ให้ผู้สื่อข่าวรู้ว่าควรไปทำข่าวที่ไหน อย่างไรอีกด้วย

นอกจากนี้แหล่งข่าวบางแหล่งยังเป็นกุญแจสำคัญที่นักข่าวใช้ "ไข" ประตุแห่งความสำเร็จในวิชาชีพ ดังเช่นที่บ็อบ วูดเวิร์ด และคาร์ล เบิร์นไตนี "ได้ใช้แหล่งข่าวปิด" ดีฟ โธรท" ของเขาสร้างตำนานการสื่อข่าวคดีวอเตอร์เกต ให้นักศึกษาริชาการหนังสือพิมพ์ได้ศึกษามาจนกระทั่งปัจจุบัน

ในงานวิจัยของกรกช สุรกุล (2540:120,123) ซึ่งได้ทำการศึกษาในเรื่องการเปิดประเด็นข่าวและกระบวนการทำข่าวของผู้สื่อข่าวการเมือง พบว่าปัจจัยที่มีส่วนช่วยเสริมในการทำข่าวของผู้สื่อข่าวการเมืองอันดับที่สอง รองจากความรู้ความสนใจทางการเมือง คือ ความร่วมมือของแหล่งข่าว รวมถึงปัจจัยที่มีส่วนช่วยเสริมในการเปิดประเด็นข่าวปัจจัยหนึ่งที่สำคัญได้แก่ แหล่งข่าว โดยเป็นปัจจัยอันดับสองรองจากประสบการณ์การทำงานด้านข่าวของผู้สื่อข่าวการเมืองแต่ละคน ทั้งนี้การเปิดประเด็นข่าวส่วนใหญ่ของผู้สื่อข่าวการเมืองเป็นการเปิดประเด็นข่าวโดยได้ข้อมูลเบื้องต้นจากแหล่งข่าวใกล้ชิด ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของแหล่งข่าวการเมืองในกระบวนการทำข่าวได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ในหนังสือ "การรายงานข่าวชั้นสูง" พิศิษฐ์ ขวาลาวัช (2540:51) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้สื่อข่าวข้อหนึ่งที่สำคัญว่า ผู้สื่อข่าวจะต้องรู้แหล่งข่าว (Knowing News Sources) ซึ่งหมายถึงการรู้จักแหล่งข่าวที่เป็นตัวบุคคล ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์มคุ้นเคยกับแหล่งข่าว (Building Contacts) ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ให้กับผู้สื่อข่าวเป็นอย่างดี ผู้สื่อข่าวจะได้เบาะแสของข่าวที่ถูกปิดบังอำพรางโดยมีเจตนา โดยแหล่งข่าวจะไว้เนื้อเชื่อใจเปิดเผยข้อมูลนั้นให้แก่ผู้สื่อข่าวมากกว่าผู้สื่อข่าวคนอื่น ๆ ที่ไม่รู้จักแหล่งข่าวและไม่มีความสัมพันธ์

ในขณะที่ดร.ณิ หิรัญรักษ์ (2538:23,44) กล่าวว่า การรู้แหล่งข่าวและการติดต่อกับแหล่งข่าวโดยตรง จะทำให้ผู้สื่อข่าวเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับตัวผู้สื่อข่าวเองให้สนิทสนมกันมากขึ้น และเมื่อมีความคุ้นเคยกันแล้ว ผู้สื่อข่าวก็มักจะได้รับความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการให้ความช่วยเหลือในการให้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

การที่จะให้แหล่งข่าวเปิดเผยข้อมูล หรือแง่มุมต่าง ๆ ที่ต่างจากผู้สื่อข่าวคนอื่น ๆ นั้น ผู้สื่อข่าวมีความจำเป็นที่จะต้องรู้จักแหล่งข่าวและมีความสนิทสนมส่วนตัว ซึ่งจะช่วยให้การหาข่าวเป็นไปอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การที่ผู้สื่อข่าวต้องแข่งกับเวลาและหนังสือพิมพ์ที่เป็นคู่แข่ง จึงจำเป็นต้องรู้จักและทำความสนิทสนมกับแหล่งข่าวที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพมากที่สุด (นรพล ฝาเจริญ, 2541:20)

ทั้งนี้การที่ผู้สื่อข่าวจะตัดสินใจเลือกใช้แหล่งข่าวใดเป็นผู้ให้ข้อมูลนั้น มีความจำเป็นที่ผู้สื่อข่าวต้องมีความมั่นใจในความถูกต้อง (Accuracy) ของข้อมูลที่แหล่งข่าวให้มา ซึ่งความถูกต้องของข่าวถือเป็นหัวใจสำคัญของข่าวที่มีคุณภาพ ฌอห์น วุทติกรมรักษา (2536:49) ได้กล่าวว่า ผู้สื่อข่าวต้องรู้จักการใช้แหล่งข่าวหนึ่งตรวจสอบและยืนยันข้อมูลข่าวสารจากอีกแหล่งข่าวหนึ่ง ก่อนที่จะนำเสนอต่อสาธารณชนเสมอ กล่าวคือ เมื่อผู้สื่อข่าวได้รับการบอกเล่าข้อมูลข่าวสารจากแหล่งข่าวหนึ่ง และหากไม่แน่ใจในความถูกต้องของข้อมูลข่าวสารนั้น ผู้สื่อข่าวจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข่าวอื่น ๆ ที่มีอยู่

อย่างไรก็ตาม การที่ผู้สื่อข่าวจะได้มาซึ่งแหล่งข่าวการเมืองที่มีคุณภาพนั้น มาลี บุญศิริพันธ์ (2538:105) สรุปไว้ว่า การคัดเลือกแหล่งข่าวนั้นเป็นสิ่งที่ผู้สื่อข่าวต้องกระทำอย่างรอบคอบ ซึ่งความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวจะช่วยให้ผู้สื่อข่าวสามารถสืบเสาะข้อเท็จจริงได้ถูกทาง และส่งผลให้การนำเสนอข้อมูลข่าวสารมีคุณภาพมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้สื่อข่าวยังต้องรู้จักการเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีความหลากหลาย หมายถึงไม่จำกัดแหล่งข่าวหรือเป็นแหล่งข่าวที่ซ้ำซากจำเจ เนื่องจากแหล่งข่าวประเภทดังกล่าวจะเป็นผู้ควบคุมข้อมูลข่าวสารแทนที่ผู้สื่อข่าว ซึ่งจะทำให้ข่าวขาดคุณภาพและทำให้ประชาชนผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่าย รวมถึงไม่ได้รับข้อมูลในประเด็นใหม่และมีประโยชน์ ทั้งนี้การใช้แหล่งข่าวอย่างจำกัดยังไม่เหมาะสมกับยุคเทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน ซึ่งเป็นยุคข่าวสารไร้พรมแดนอีกด้วย

การเลือกใช้แหล่งข่าวที่มีความหลากหลาย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการรายงานข่าวการเมืองซึ่งมีขอบเขตกว้าง รวมทั้งยังเป็นการหลีกเลี่ยงการนำเสนอประเด็นข่าวหรือความคิดเห็นของแหล่งข่าวเพียงด้านเดียว ซึ่งปัญหาดังกล่าวมักเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้สื่อข่าวเลือกใช้แหล่งข่าวประจำ (Beats) เพียงแหล่งเดียวเท่านั้น ในขณะที่ยังมีแหล่งข่าวอีกหลายประเภทที่เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่ดี ซึ่งการคัดเลือกแหล่งข่าวที่มีคุณภาพจะทำให้การรายงานข่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองอย่างถูกต้อง และนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อไป โดยเฉพาะการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในระดับต่าง ๆ

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือ และการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน เพื่อให้ทราบถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือในสายตาของผู้สื่อข่าวและผู้อ่านหนังสือพิมพ์ รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์ในอนาคต

คำถามนำวิจัย

1. ผู้สื่อข่าวและผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวันให้การยอมรับแหล่งข่าวการเมืองที่มีคุณลักษณะอย่างไรบ้าง
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวันมีอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือในสายตาของผู้สื่อข่าวและผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวัน
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้สื่อข่าวและผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวัน ให้การยอมรับแหล่งข่าวการเมืองที่มีคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการได้แก่ A คุณลักษณะด้านความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว ประกอบด้วย ความน่าไว้วางใจ (Trustworthiness) ความเชี่ยวชาญ (Expertise) และความกระตือรือร้นของแหล่งข่าว (Dynamism) B คุณลักษณะในการเป็นผู้ส่งสารทางการเมืองที่ดี ได้แก่ เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์โดยตรง, มีความเป็นกลางและมีเจตนาที่ดีในการให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของผู้สื่อข่าวการเมืองหนังสือพิมพ์รายวัน ได้แก่ นโยบายขององค์กรหนังสือพิมพ์, คุณลักษณะของผู้สื่อข่าว, คุณลักษณะของแหล่งข่าวและความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน โดยผู้วิจัยแบ่งการทำวิจัยออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้สื่อข่าวการเมืองที่ประจำทำเนียบรัฐบาล, รัฐสภาและกระทรวงมหาดไทย สังกัดหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทยรวม 8 ฉบับ จำนวน 13 คน ในประเด็นคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของผู้สื่อข่าว

อีกส่วนหนึ่งเป็นการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวันในเขตกรุงเทพฯ ฯ (Survey Research) เพื่อศึกษาถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่น่าเชื่อถือ โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ทั้งนี้การกำหนดกลุ่มผู้อ่านหนังสือพิมพ์รายวันเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ นั้น เนื่องจากผู้วิจัยมองว่ากลุ่มประชากรดังกล่าวเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว และมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์ข่าวมากที่สุด

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ข่าวการเมือง หมายถึง ข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารประเทศของรัฐบาล และข้าราชการประจำ การทำหน้าที่ของนักการเมืองทางด้านนิติบัญญัติ การดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง รวมถึงเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ทางการเมือง

ผู้สื่อข่าวการเมือง หมายถึง ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์รายวันซึ่งทำหน้าที่เสาะแสวงหาข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และรายงานให้ประชาชนรับทราบตามข้อเท็จจริง

แหล่งข่าวการเมือง หมายถึง แหล่งที่มาของข่าว ข้อมูล ข้อเท็จจริงในประเด็นทางการเมือง ทั้งที่เป็นแหล่งข่าวบุคคล แหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร รวมถึงการสังเกตการณ์ของผู้สื่อข่าวเอง

ความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว หมายถึง ขอบเขตแห่งการรับรู้ (Set of Perceptions) ที่ผู้อ่านหนังสือพิมพ์มีต่อแหล่งข่าว ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว หมายถึง การรับรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ที่มีต่อกันระหว่างแหล่งข่าวและผู้สื่อข่าว ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ บทบาทที่แยกจากกัน บทบาทที่กลมกลืนกันบางส่วนและบทบาทที่กลมกลืนกันสนิทระหว่างแหล่งข่าวกับผู้สื่อข่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะของแหล่งข่าวการเมืองที่มาเชื่อถือในสายตาของผู้สื่อข่าวและผู้อ่านหนังสือพิมพ์ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองของหนังสือพิมพ์รายวัน ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้สื่อข่าวตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และพิจารณาคัดเลือกแหล่งข่าวการเมืองที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนมากขึ้น ทั้งนี้การรายงานข่าวการเมืองที่มีคุณภาพ จะเป็นการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจทางการเมืองของประชาชน อันจะช่วยพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยในภาพรวม